

LBRIS

We know
books

Cezar Corneliu Manda

Teoria administrației publice

Ediția 2

- revăzută și adăugită -

Editura C.H. Beck
București 2026

Cuprins

Prefață la Ediția 2	XI
Cuvânt-înainte	XIII
Abrevieri.....	XV
Capitolul I. Concepte și noțiuni fundamentale.....	1
Secțiunea 1. Conceptul de stat	1
Secțiunea a 2-a. Noțiunea de putere executivă.....	6
Secțiunea a 3-a. Puterea executivă și administrația	8
Capitolul II. Conceptul de administrație publică	14
Secțiunea 1. Considerații generale	14
§1. Delimitări conceptuale	15
1.1. Accepțiunile noțiunii de administrație.....	17
1.2. Abordarea structuralistă	18
§2. Aspectele evolutive ale administrației publice.....	20
Secțiunea a 2-a. Administrația publică în sistemul politico-juridic românesc	22
Secțiunea a 3-a. Conceptul de administrație în unele state europene.....	30
Capitolul III. Rolul, funcțiile și caracteristicile administrației publice.....	34
Secțiunea 1. Rolul și funcțiile administrației publice.....	34
Secțiunea a 2-a. Caracteristicile administrației publice	41
Capitolul IV. Administrația publică și mediul politico-juridic.....	45
Secțiunea 1. Administrația publică și mediul politic	45
§1. Administrația publică și instituțiile politice	45
§2. Administrația publică și partidele politice	51
§3. Administrația publică și puterea legislativă	57
Secțiunea a 2-a. Administrația publică și mediul juridic	58
§1. Principiul legalității.....	59
1.1. Apariția și evoluția principiului legalității.....	59
1.2. Conținutul principiului legalității și consecințele sale.....	63
1.3. Limitele principiului legalității.....	65
§2. Relația legalitate-oportunitate în sfera administrației publice.....	68
Capitolul V. Tipuri de analiză a fenomenului administrativ	76
Secțiunea 1. Dreptul administrativ.....	76
Secțiunea a 2-a. Știința administrației.....	81
Secțiunea a 3-a. Raportul dintre dreptul administrativ și știința administrației	89
Capitolul VI. Organizarea administrației publice	91
Secțiunea 1. Noțiunea de structură a administrației publice	91
Secțiunea a 2-a. Structura aparatului administrativ.....	94

§1. Structura funcțională	95
1.1. Administrația ministerială	98
1.2. Administrația extraministerială și autonomă	102
§2. Structura teritorială	103
Secțiunea a 3-a. Principiile fundamentale ale organizării administrativ-teritoriale	106
§1. Centralizarea	108
1.1. Caracteristicile și formele centralizării	108
1.2. Avantajele și dezavantajele centralizării	110
§2. Descentralizarea	110
2.1. Caracteristicile și formele descentralizării	110
2.2. Avantajele și dezavantajele descentralizării	113
§3. Centralizarea și descentralizarea în administrația publică din România	115
3.1. Centralizarea și deconcentrarea administrativă	115
3.2. Descentralizarea administrativă	116
Capitolul VII. Resursele umane ale administrației publice	118
Secțiunea 1. Abordarea juridică a resurselor umane	119
§1. Personalul din administrația publică	120
1.1. Funcția publică și evoluția sa în România	121
1.2. Organisme de gestiune a funcției publice	127
1.3. Condițiile generale de acces la funcția publică	129
1.4. Formarea și perfecționarea pregătirii funcționarilor publici	133
1.5. Cariera funcționarului public	137
1.6. Drepturile și îndatoririle funcționarilor publici	145
Secțiunea a 2-a. Abordarea psihosociologică a resurselor umane	150
§1. Trăsăturile caracteristice psihologiei funcționarului	150
§2. Factorii care explică psihologia funcționarului	152
§3. Factorii de influență a funcționarilor publici	154
§4. Funcția și funcționarii publici de conducere	157
§5. Funcția și funcționarii publici de execuție	164
Capitolul VIII. Controlul administrației publice	173
Secțiunea 1. Necesitatea și misiunile controlului administrației publice	173
§1. Abordarea politico-juridică a controlului	174
§2. Abordarea managerială a controlului	177
Secțiunea a 2-a. Formele controlului administrației publice. Caracteristici	179
§1. Controlul parlamentar	180
§2. Controlul administrativ	182
2.1. Obiectul și conținutul controlului administrativ	184
2.2. Autoritățile administrative care realizează controlul în administrația publică	185
2.3. Formele controlului administrativ	186
§3. Controlul judecătoresc	188
§4. Controlul prin instituții de tip Ombudsman	192
4.1. Apariția și dezvoltarea instituției Ombudsmanului	192

4.2. Desemnarea și statutul ombudsmanului	193
4.3. Funcțiile și competențele ombudsmanului	194
4.4. Procedura și consecințele intervenției ombudsmanului.....	195
4.5. Ombudsmanul în unele state	196
4.6. Ombudsmanul român – Avocatul Poporului	198
Secțiunea a 3-a. Cerințele și eficiența activității de control	200
Secțiunea a 4-a. Modalitățile și metodele de control	202
Secțiunea a 5-a. Efectele și rezultatele controlului	205
Capitolul IX. Cercetarea administrației – actualitate și perspectivă	209
Secțiunea 1. Modelele administrative	209
§1. Modelul liberal	209
§2. Modelul weberian.....	212
§3. Modelul neoliberal	216
§4. Modelul european	220
Bibliografie selectivă.....	229

Capitolul I Concepte și noțiuni fundamentale

Secțiunea 1. Conceptul de stat

A încerca să descifrăm sensurile, rolul, locul, misiunile ori funcțiile administrației publice, în absența individualizării și clarificării unora dintre elementele esențiale ce formează mediul său propriu și specific de acțiune, ar fi evident, un demers inutil, zadarnic și, nu în ultimul rând, unul profund inconsistent. De aceea, orice analiză efectuată asupra administrației trebuie, în mod imperativ, să pornească de la introspectarea „**statului**”, subiectul omniprezent, dominant în viața social-politică, economică și juridică a oricărei națiuni, și implicit a cetățenilor ce-o compun, un concept fără de care administrația nu poate fi nicum înțeleasă și percepută, dată fiind legătura organică indestructibilă ce există între două noțiuni, în ceea ce formează binomul stat-administrație.

Statul nu poate funcționa fără o administrație proprie, una care să-i permită și să-i asigure derularea mecanismelor sale specifice, după cum nici nu se poate concepe o administrație, în absența unor structuri statale pe care să le deservească, lipsind-o astfel de rolul său esențial, acela de a servi intereselor generale. Iată de ce, primordial, dincolo de ansamblul actorilor ce compun mediul exterior administrației în general, al administrației publice în particular, în care aceasta este organizată și funcționează de-o manieră efektivă, trebuie cercetată și înțeleasă **noțiunea de stat**, un concept ce influențează puternic sistemul de gestiune a fenomenului administrativ, sub toate aspectele sale esențiale.

Realitatea, desigur cea mai puternică și cea mai interesantă în drept, sublinia Mircea Djuvara, este **statul**, o realitate atât de vie și de puternică, încât absoarbe individualitatea noastră a tuturor, care se pierde într-însa. E o realitate atât de adâncă încât ea se întinde în timp și spațiu mult peste forțele și existențele persoanelor individuale. E o realitate absolută, întrucât nu recunoaște nici o autoritate superioară, cum recunoaște persoana privată autoritatea statului. Statul nu recunoaște nimic superior sieși.¹

Așa după cum se arată în doctrină, *statul* este o grupare umană instituționalizată, cea mai importantă instituție² a societății. El are **două accepțiuni**: într-o primă accepțiune, *extinsă*, statul este „suma a trei elemente: teritoriul, populația (națiunea) și suveranitatea (în sensul puterii organizate statale, de fapt statul în accepțiunea juridică)” și „într-o a doua accepțiune, o accepțiune *restrânsă*”, prin stat se înțelege forma organizată a puterii poporului, mai exact mecanismul sau aparatul statale.

¹ M. Djuvara, Teoria generală a dreptului, vol. I, Ed. „Socec & Co” SA, București, 1930, p. 105.

² T. Drăgamu, Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 114.

Statul este un **fenomen istoric, politic și juridic**,¹ principala instituție politică a societății, care apare pe o anumită treaptă de dezvoltare a acesteia, mai precis atunci când puterea politică este instituționalizată și dobândește astfel caracterul de putere publică, oficială și legitimă. Așa cum afirmă Esmein, statul reprezintă „*personificarea juridică a unei națiuni*”.²

Mai mult de atât, statul este **o formă perfecționată a societății**, este scopul imanent al societății civile, indivizii având datorii și drepturi în raporturile lor cu statul.³ În același timp, statul este caracterizat în doctrină⁴ ca fiind o: a) **ordine de conduită** a oamenilor, o ordine juridică de constrângere; b) **putere de comandă**; c) **voință**, distinctă de voința indivizilor, fiind mai mult decât suma voințelor individuale, ea situându-se deasupra lor.

Cu toate că structurile și funcțiile statului au evoluat în timp, devenind tot mai complexe, pe măsura apropierii de zilele noastre, se cuvine reținut că, în esența sa, statul a rămas același, adică o putere de comandă sau, așa cum se petrec lucrurile în societățile pluraliste și democratice, un instrument de organizare și de conducere a societății.

În același timp, statul apare și ca o formă a societății care este constituită dintr-o grupare de instituții situate pe un teritoriu determinat geografic, teritoriu unde statul monopolizează adoptarea legilor, iar cea mai importantă instituție este cea a mijloacelor de coerciție și reprimare.⁵

Statul, însă, nu are doar putere de comandă, nu este numai un principiu de coeziune și de durată, ci este, totodată, un instrument de organizare constituit dintr-un ansamblu de servicii care sunt organe (sau autorități) ce acționează în vederea atingerii, în interesul public,⁶ „a binelui comun”.⁷ Altfel spus, o colectivitate umană aflată pe un anumit nivel de dezvoltare și de coeziune, nu poate trăi decât dispunând de o administrație, care are ca **obiectiv general satisfacerea nevoilor importante ale vieții acestei colectivități**, viața implicând administrarea.

Noțiunea de stat poate fi analizată însă și din alte perspective.

Astfel, din perspectivă **sociologică**, statul semnifică dimensiunea specifică și esențială a societății politice, societate care a rezultat din fixarea pe un teritoriu determinat a unei colectivități umane, relativ omogene, reprezentând națiunea. Ea este guvernată de o putere instituționalizată, având capacitatea și mijloacele de a exprima și de a realiza voința unei părți din colectivitate, în condiții concret-istorice, unui grup restrâns sau unui grup majoritar.

¹ P. Pactet, *Institutions politiques. Droit constitutionnel*, 16e éd., Armand Colin, Paris, 1997, p. 40.

² A. Esmein, *Elements de droit constitutionnel*, tome premier, 7e éd., Librairie Recueil Sirey, Paris, 1921, p. 1.

³ Hegel, *Principiile filosofiei dreptului*, Ed. Academiei, București, 1969, p. 286.

⁴ H. Kelsen, *Teoria generală a Statului*, J.H. Vermeulen (trad.), Tiparul Oltenia, București, 1928, p. 5, 8 și 14.

⁵ J.A. Hall, G.J. Ikenberry, *Statul*, Ed. DU Styl, București, 1998, p. 27.

⁶ A se vedea D. Apostol Tofan, *Drept administrativ*, Curs universitar, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 7, unde precizează că *interesul public* desemnează „*necesitățile materiale și spirituale ale cetățenilor, la un moment dat*”.

⁷ H. Puget, *Les institutions administratives étrangères*, V^e éd., Dalloz, Paris, 1969, p. 8.

Privit din perspectivă *juridică*, statul este o persoană morală sau juridică de drept privat, ipostază în care el este titular de drepturi și obligații la fel ca și celor care aparțin persoanelor fizice, dar în limitele stabilite de lege.

El este, totodată, o entitate juridică distinctă,¹ stabilă și permanentă; detașată de persoanele fizice care, în calitatea lor de agenți ai puterii, exercită vremelnic puterea, în limitele competențelor atribuite.

În sensul modern, statul desemnează o entitate abstractă care constituie cadrul și totodată suportul puterii politice. Astfel, **strict juridic**, statul este un ansamblu sistematizat de organe de stat (autorități); el cuprinde parlamente, guverne, și alte autorități executive, organe judecătorești, armată, poliție și închisori.²

Prin *stat*, în general și în special, în contextul studiului dreptului, Hans Kelsen³ înțelegea în primul rând o *ordine normativă*, o ordine care impune oamenilor o anumită conduită, adică alcătuiește un sistem de norme care reglementează conduita umană. Prin urmare, **calitatea de persoană morală publică este inerentă statului** și absolut necesară pentru a desemna titularul abstract și permanent al puterii.

O asemenea persoană este subiect de drept titular de competențe și responsabilități. În sens restrâns și concret, statul este ansamblul organelor politice de guvernare, aparatul care direcționează societatea sau instrumentul de constrângere, ca dimensiune esențială a sa.⁴

Statul reprezintă, în același timp, și *instrumentul de protecție* a vieții și muncii membrilor săi, ca și protectorul spiritual național. De aceea se și consideră că statul întruchipează misiunea sa fundamentală, cu care adesea se confundă, din perspectivă civică, anume *realizarea interesului general*, interesul colectivității naționale.

În acest context, în vederea îndeplinirii scopului său de a realiza și apăra *interesul general*, în doctrina interbelică, se recunoștea statului o serie de atribuții esențiale, care constituiau **drepturile regaliene** ale statului,⁵ precum: a) *dreptul de legiferare*, adică capacitatea de a stabili norme de conduită generală și obligatorii; b) *dreptul de a organiza forța publică*, putere materială superioară oricărei alte puteri existente pe teritoriu și cu ajutorul căreia el exercită constrângerea, menținând ordinea în interior și apăra țara de atacuri din exterior; c) *dreptul de a exercita justiția*; d) *dreptul și obligația de a apăra țara*; e) *de a administra domeniului public național*; f) *de a stabili impozite și taxe* în vederea realizării mijloacelor necesare îndeplinirii funcțiilor sale; g) *de a expropria pentru cauză de utilitate publică*; h) *de a bate monedă*; i) *de a lua bunurile vacante și fără stăpân* etc.

¹ M. Hauriou, Précis élémentaire de Droit administratif, 4e éd., Librairie du Recueil Sirey, 1938, p. 122, afirmă că „statul considerat ca administrație este dotat cu personalitate juridică”. A se vedea și A. Esmein, op. cit., p. 1, în opinia căruia „statul reprezintă personificarea juridică a unei națiuni” și H. Berthélemy, Traité élémentaire de Droit administratif, 2e éd., Librairie Arthur Rousseau, Paris, 1930, p. 1, care consideră că „statul este națiunea organizată”.

² I. Muraru, E.S. Tănăsescu, Drept constituțional și instituții politice, Ed. Actami, București, 1997, p. 10.

³ A se vedea H. Kelsen, Teoria generală a statului, J.H. Vermeulen (trad.), Tiparul „Oltenia”, București, 1928, p. 6 și urm.

⁴ I. Deleanu, Instituții și proceduri constituționale – Tratat, op. cit., p. 8.

⁵ P. Negulescu, Tratat de drept administrativ român, vol. I, cartea I, ed. a III-a, Tipografiile Române Unite, București, 1925, p. 79 și urm.

Pe lângă acestea, statul mai are și atributul de a stabili obiective strategice ale activității private, de a încuraja și coordona inițiativa privată, precum și de a contribui la dezvoltarea sentimentului solidarității sociale. Statul apare, în această ipostază, ca o persoană a dreptului în care se rezumă abstract colectivitatea națională, adică este o **persoană morală (juridică) politico-teritorială**¹ ce implică un *drept de comandă și dreptul de putere publică*, ce sunt atașate unui anumit teritoriu asupra căruia își exercită acțiunea lor și pe care nu le au particularii, adică are dreptul de a comanda asupra locuitorilor din acest teritoriu.²

Cât privește părțile constitutive ale statului, trebuie spus că acesta se caracterizează prin câteva elemente istorice și politice, cumulate calitativ, și anume: **națiunea, teritoriul și suveranitatea** (*autoritatea exclusivă*).

Națiunea este unul dintre elementele esențiale ale statului, ce exprimă dimensiunea sa demografică și psihologică, formă specifică de organizare a unei colectivități umane, respectiv a unei populații într-un teritoriu.

De altfel, populația nu este o sumă de indivizi între care nu există relații și legături psihologice, ci, dimpotrivă, acestea există permanent și pun în evidență mai ales aspectul calitativ al dimensiunii demografice, exprimat prin conceptul de națiune. Ea exprimă o realitate sintetică, în înțelesul că ea formează o totalitate, un întreg viu, indivizibil, cu neputință de a fi redusă la indivizii care o compun sau la o singură parte din ființa ei. Națiunea, formă superioară de comunitate umană, nu se confundă cu alte colectivități și nici nu este un fenomen exclusiv etnic sau biologic. Ea este o realitate complexă și totodată constituie *produsul unui îndelungat proces istoric, având la bază comunitatea de origine etnică, de limbă, de cultură, de religie, de factură psihică, de viață, tradiții și de idealuri, dar mai ales trecutul istoric și voința de a dăinui pe acest teritoriu*.³

Națiunea, totuși, nu poate fi confundată cu naționalitatea ori cetățenia, care exprimă apartenența, din punct de vedere juridic, a unei persoane la un stat; ea, de asemenea, nu se confundă nici cu poporul, care este format din toate persoanele, indiferent de naționalitate, de pe teritoriul unui stat.

Teritoriul. Dimensiunea materială a statului este teritoriul. Acesta este partea din globul pământesc ce cuprinde solul, subsolul, apele și coloana de aer de deasupra solului și a apelor asupra cărora statul își exercită puterea sa suverană.⁴

Solul, principalul element al teritoriului, este alcătuit din uscatul aflat sub suveranitatea statului, indiferent de locul unde este situat din punct de vedere geografic.

Subsolul intră în componența teritoriului statului, acesta având dreptul de a dispune de el deplin și exclusiv. Spațiul acvatic este alcătuit din apele râurilor, lacurilor și canalelor, apelor porturilor, radelor, băilor, ca ape interioare, precum și din porțiunea maritimă, de o anumită lățime, care se întinde de-a lungul țărmului, în afara limitelor apelor maritime interioare, și care poartă denumirea de mare teritorială sau ape teritoriale.

¹ Idem, p. 82.

² Idem, p. 91 și urm.

³ D. Gusti, Problema națiunii, Sociologia militans, 1934, în Enciclopedia României, Statul, 1938, p. 18.; M. Constantinescu, I. Deleanu, A. Iorgovan, I. Muraru, F. Vasilescu, I. Vida, Constituția României – comentată și adnotată, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1992, p. 6.

⁴ I. Deleanu, Instituții și proceduri constituționale, op. cit., p. 40, 43 și 44.

Spațiul aerian reprezintă coloana de aer de deasupra teritoriului terestru și a celui acvatic. Totodată, teritoriul statului se delimitează de teritoriul altor state, de marea liberă și de spațiul cosmic. Delimitarea se face prin frontiere – *terestre, fluviale, maritime, aeriene*, respectiv prin acele linii reale sau imaginare trasate între diferite puncte din globul pământesc pentru a delimita *teritoriul unui stat*, și care se caracterizează prin **inalienabilitate**.

Suveranitatea. Autoritatea politică exclusivă sau suverană este forma superioară de organizare socială care, alături de națiune și teritoriu, concurează la alcătuirea statului.¹

Ea exprimă faptul că puterea de stat își extinde autoritatea sa asupra unui anumit teritoriu și populație și nu admite ca o altă autoritate să exercite puterea de stat asupra aceluiași teritoriu și populații.² Suveranitatea este un atribut al puterii de stat, care se exprimă, *pe plan intern*, prin **supremație**, iar *pe plan extern*, prin **independență**.³

Supremația semnifică faptul că puterea de stat este superioară oricărei alte puteri în interiorul statului și nu se subordonează nici unei alte autorități, ci, dimpotrivă, ei i se supun toate organismele sociale, politice, economice etc., toți cei care locuiesc în limitele frontierelor statului.

Supremația constă în faptul că numai puterea de stat are calitatea de a emite acte general obligatorii în societate, legi, decrete și alte acte normative cu caracter general și obligatoriu. Supremația se exprimă, de asemenea, în dreptul exclusiv al puterii de stat pentru a stabili întinderea drepturilor și îndatoririlor cetățenilor și statutul juridic al străinilor sau persoanelor fără cetățenie care locuiesc sau se găesc pe teritoriul statului.

Independența exprimă relațiile statului cu alte state. Statul suveran semnifică o putere supremă în interior și independență față de orice altă putere de stat în exterior. Independența constă în faptul că statul realizează o politică externă proprie, pe care singur și-o stabilește, având obligația de a respecta drepturile suverane ale altor state și normele dreptului internațional.

Supremația și independența reprezintă două laturi inseparabile ale suveranității, care se intercondiționează.⁴

Dincolo de aceste elemente ce compun statul, mai mult sau mai puțin abstracte, *funcționalitatea statului* este asigurată doar de **administrația** sa, cea care conferă viață corpului social, cea care **asigură mecanismele de transmisie între planul conducerii, al guvernării statului și cei supuși actului de guvernare**, făcând posibilă **realizarea deciziilor politice și satisfacția corelativă a intereselor națiunii**.

Statul, singur în felul său, are o vocație administrativă generală, adică el poate interveni, direct sau indirect, în orice domeniu administrativ, având, în acest sens, o competență teritorială națională.

Termenul de stat, în *limbaj administrativ*, are o semnificație diferită de cea care i se atribuie, de pildă, în dreptul internațional public.

¹ I. Deleanu, op. cit., p. 47 și 50. A se vedea și I. Muraru, E.S. Tănăsescu, op. cit., p. 141.

² Idem, p. 8, p. 54-56.

³ Idem, p. 72.

⁴ Cu privire la noile teorii referitoare la suveranitate a se vedea B. Aurescu, *Noua suveranitate, între realitate juridică și necesitate politică în sistemul internațional contemporan*, Studii juridice, Ed. All Beck, București, 2003.

În dreptul administrativ, statul nu este decât o persoană juridică de drept public printre altele, chiar dacă ea este de o importanță deosebită; în timp ce în **dreptul internațional public**, dimpotrivă, termenul de stat desemnează colectivitatea națională în ansamblul său.¹

Unii autori străini și români subliniază importanța crescută a administrației în contextul statului modern. Astfel, George Burdeau aprecia că implicațiile revoluției științifice și tehnice „amplifică prerogativele administrației”.² Un alt autor, John Eull, consideră că funcția statului tehnocrat, funcție plurivocă, constă în a ordona și administra.³

În opinia lui Eric Weil, două elemente sunt specifice statului modern: faptul că legea este formală și universală, că ea se aplică deopotrivă tuturor cetățenilor, fără excepție și faptul că pentru deliberare și execuție guvernarea se sprijină pe administrație. De altfel, este foarte clar, afirmă Weil, că „statul modern n-ar putea exista fără administrație, dar nici n-ar putea fi pură administrație”.⁴

Administrația, arată Nicolae Popa, nu este decât o uriașă mașină ale cărei operații trebuie, în actualele condiții, să devină din ce în ce mai riguroase.⁵

Termenul de administrație, în limbajul curent, se utilizează în mai multe sensuri.

Aici trebuie remarcat, însă, că **noțiunea de instituție publică**, în cadrul legii noastre constituționale revizuite, nu mai este identică cu noțiunea de autoritate publică. În literatura actuală de specialitate, noțiunea de instituție publică are înțelesul de „*structuri subordonate unor autorități ale administrației publice, care funcționează din venituri bugetare, dar și din surse extrabugetare*”.⁶

Secțiunea a 2-a. Noțiunea de putere executivă

Dintre funcțiile esențiale ale statului, derivate din conceptul de suveranitate, cea mai apropiată de mecanismele administrative ale statului, o reprezintă *funcția executivă*, exercitată de autoritățile publice specifice. Iată de ce, abordarea teoretico-științifică a administrației publice, trebuie să se realizeze în prealabil prin atingerea problematicii *separației puterilor în stat*.

Aceasta este de altfel, o teorie celebră, devenită o dogmă a democrațiilor liberale și garanția esențială a securității individului în raporturile lui cu puterea. Cunoașterea acestei teorii facilitează explicarea sistemelor constituționale contemporane, deși a pierdut mult din semnificația și din importanța ei și nu mai contează în amenajarea actuală a puterii.⁷

¹ A. de Laubadère, J.-C. Venezia, Y. Gaudemet, *Traité de droit administratif*, tome 1, 14e éd., L.G.D.J., Paris, 1996, p. 60.

² G. Burdeau, *L'État*, Paris, Seuil, 1970.

³ A se vedea J. Eull, *The Technological Society*, London, Jonathan Cape, 1965, în N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Tipografia Universității București, București, 1992, p. 61.

⁴ E. Weil, *Philosophie politique*, Paris, Vrin, 1956, în F. Châtelet, E. Pisier, *Conceptiile politice ale secolului XX*, Ed. Humanitas, București, 1994, p. 462.

⁵ N. Popa, op. cit., p. 61.

⁶ A se vedea D. Apostol Tofan, op. cit., p. 6 și urm.

⁷ P. Pactet, op. cit., p. 110-115. A se vedea și I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, ed. a 13-a, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 268-271; I. Deleanu, op. cit., p. 76-91.